

Läraren som visar ungdomar hur man räddar världen

Om socialt entreprenörskap i skolan

Solen skiner och min gamla kollega Thor-Björn Schiller är på gott humör. De har lyckats vända en negativ utveckling på samhällsprogrammet på *Jensen gymnasium Södra* i Stockholm. Det var tidigare stökigt och elever slutade. Nu har de till och med sparkat igång ännu ett samhällsprogram och flera elever står i kö för att komma in. Gemensamt är att samtliga elever läser kursen entreprenörskap med inriktning socialt entreprenörskap i åk3.

Det var för två år sen som vi lärare tillsammans med programchef Anna Lundman bestämde oss för att något behövde göras för att rädda samhällsprogrammet. Eleverna var omotiverade och vi kämpade med ordning och för att lyfta eleverna. Jag var övertygad om att socialt entreprenörskap var svaret, jag hade ju sett hur motiverade och engagerade eleverna var i sina företag på handelsprogrammet och ekonomiprogrammet. Vi behövde samma motivation och engagemang, men behövde något som passar elever med ett intresse för samhällsfrågor. Jag fick möjligheten att testa socialt entreprenörskap som individuellt val och som gymnasiearbete och kunde där se att det verkligen fungerade – och mycket bra dessutom och eleverna älskade det! Som de tajt sammansvetsade kollegor vi var och med ledning av Anna satte vi upp mål och riktlinjer för åk 1, 2 och 3 och vi fick med samtliga elever för att ändra i studieplanen. Internationella relationer blev individuellt val, och entreprenörskapen tog dess plats som obligatorisk kurs. Tyvärr var jag själv tvungen att sluta då elevunderlaget blev för tunt, men Thor-Björn med erfarenhet som civilekonom från näringslivet, egen företagare och som lärare i Ung Företagsamhet (UF) tog över.

Nu ett år senare ses vi och Thor-Björn planerar inför sitt andra år som lärare i socialt entreprenörskap. Jag vill veta hur det gått och vill få en annan lärares bild av det sociala entreprenörskapet i skolan. Jag frågar hur han ser på förändringarna som genomförts och hur socialt entreprenörskap fungerar i praktiken.

- Starten var att vi arbetade mycket med entreprenörskap i de andra programmen på skolan då i form av UF. Våra elever på samhällsprogrammet hade varken de stödkurser som de behöver runt omkring för att bli duktiga på UF, så som ekonomi, marknadsföringskurser och liknande eller ett intresse att driva företag. Men samtidigt är entreprenörskap något som är allmängiltigt och som vi tycker att alla borde ha, dessutom säger Skolverket att vi måste vara entreprenöriella och lära ut ett entreprenöriellt tänkande. Då blev det naturligt att koppla entreprenörskapen till deras intresseområden eller deras framtida arbetsmarknad.

Vad är egentligen socialt entreprenörskap?

- Jag förklarar för eleverna att det ”sociala” i entreprenörskapet är att huvudsyftet för det du driver är att försöka fixa något problem som du ser i samhället som du ser behöver bli bättre. Det kan handla om ett fenomen som du kan utveckla eller förbättra. Huvudsyftet får aldrig vara att driva kommersiell verksamhet. Det betyder inte att de inte ska titta på möjligheterna att finansiera sitt projekt, men finansieringen, eller vinsten får inte bli ett självändamål.

Är det din definition av socialt entreprenörskap?

- Ja, det är definitionen av det sociala, det entreprenöriella är att det är nytänkande och utvecklande. Eleverna kan inte gå ut och ta en idé som redan finns och kopiera den. Det hela bygger på att de ska utveckla den kreativa processen att lösa problem. Det handlar om problemlösning och ingenting annat.

Tror du att eleverna har användning av erfarenheterna de får ifrån sociala entreprenörskapsprojekt?

- Allt som man gör handlar om problemlösning och alla yrken handlar om problemlösning, även om man arbetar kommersiellt eller socialt eller inom förvaltning eller något liknande. I varje yrke ställs man inför situationer där man måste lösa problem. Eftersom vi har kursen i åk 3 så kan man se kursen som en examinationskurs för egentligen hela programmet och då gäller det att visa dina förvärvade kunskaper och erfarenheter och lösa problem som du ser runt omkring dig. Det är en otrolig träning för verkligheten och dels så blir det väldigt tydligt för eleverna varför de läser olika ämnen i skolan.

Du har lång yrkeserfarenhet bland annat från näringslivet och blev lärare på senare år, kan du se att de förmågor de utvecklar verkligen är något som de behöver i framtiden?

- Jag skulle vilja säga att det är de här förmågorna som de behöver. Skolan måste förmedla ren och skär kunskap men den måste också förmedla hur man kan använda de här kunskaperna. Vi får inte abdikera från någon av de här bitarna. Detta är otroligt viktigt för eleverna att de praktiskt får träna på hur man kan använda sina kunskaper som de förvärvat i skolan.

Vilka förmågor skulle du säga att dina elever har utvecklat?

- Rent praktiskt så har eleverna lärt sig hur de själva fungerar i en grupp, de kan mycket om gruppdynamik och gruppprocesser. De har fått många nyttiga självinsikter när de arbetat ihop i en grupp som de själva valt så pass länge. De fick även tid att reflektera över det. Det andra är förstås att de lärt sig projektprocessen, de kan helt enkelt driva ett projekt. Nu var kanske inte alla projekt så lyckade, men även från ett dåligt projekt kan man hämta insikter utifrån misstag och problem. Ibland kunde eleverna lösa problemet, ibland inte. Men under hela projektiden fick eleverna utvärdera och återkoppla.

Du har tidigare haft entreprenörskapskursen som UF-lärare, hur ser skillnaden ut att ha en kurs mot socialt entreprenörskap istället?

Thor -Björn harklar sig och tvekar ett tag och svarar;

- Med risk för att vara elak, jag gillar UF, det passar fantastiskt bra för Ekonomiprogrammet och Handelsprogrammet, men det sociala entreprenörskapet är som skillnaden mellan det kommersiella samhället och det sociala samhället. Det kommersiella samhället har ett enklare regelverk. Det är givna förutsättningar för att mäta. Det är något fyrkantigt. Det är som att jämföra utbildningen för att bli ekonom mot att bli statsvetare. När man arbetar med de sociala frågorna så finns inte någon mall för hur man ska göra. På så sätt är det sociala entreprenörskapet svårare. Det är också lättare eftersom det är friare. Det sociala entreprenörskapet ger större utrymme för den kreativa processen. Det ställer högre krav på elever att kunna driva en kreativ process. Det är klart, man kan vara kreativ i UF också, men man kan driva bra UF företag utan hela den biten. Dessutom är det lättare att koppla gymnasiearbetet och den akademiska biten till socialt entreprenörskap eftersom när man pratar gymnasiearbetet tillsammans med samhällskunskap 3 och svenska 3 så ställs det krav på att hantera teorier och undersökningsmetodik på en avancerad nivå. Här är det lättare att koppla in teori och ett mer filosofiskt tänk än i UF.

Så du hjälper alltså inte elever att starta upp företag, så vad gör eleverna?

- De startar upp projekt. Vi börjar med att försöka öva den kreativa processen samt gruppdynamik och självanalys. Vi gör beteendetester, vi gör olika övningar för att se vad som händer om man jobbar med sin egen idé eller med någon annans idé. Eleverna får testa olika gruppövningar där de inte får kritisera varandras idéer, där de förbjuds att slå ihop

idéprocessen med utvärderingsprocessen som är väldigt vanligt. När du ber en klass att ta fram en idé så börjar idéerna med en gång utvärderas och kritiseras. Men då får de aldrig en chans att lyfta. Utvärderingen är otroligt viktig, men den måste komma sen. När de är mogna för det så är det dags att titta på omvärlden, vad är det som ni reagerar på? Vad brinner du för, vad tycker du borde vara annorlunda? De gör en omvärldsanalys utefter deras egna preferenser och sen kan de börja utvärdera och kritiserar. Detta är jättesvårt. Och det finns många andra lösningar i klasser, sociala lösningar och liknande. Men det är en väldigt nyttig process för dem.

Kan du ge ett exempel på elevprojekt?

- De elever som gick ut nu skapade många fina projekt. En grupp skapade sociala aktiviteter och integration för ensamkommande flyktingbarn. En annan reagerade över matsvinnet och började samla in mat från butiker och kontaktade bland annat den kyrka som ligger närmast för distribution av varor till behövande. Eleverna skötte insamlingen. De fick sätta sig in i regelverk som de var tvungna att förhålla sig till, vad man får göra och inte göra. De lärde sig hur de övertygar butiker att gå med på detta. En tredje grupp märkte att de alla hade erfarenhet av att växa upp med skilda föräldrar och hade alla upplevt en brist på information och kommunikation och känslan av att tro att man är väldigt ensam om sina problem så de skapade en hemsida som heter Skilda Världar som både samlar in konkret information, länkar till kuratorer, BUP mm, men också ett chattforum för barn och ungdomar som känner sig oroliga. De hade även bloggar där barn och ungdomar kunde dela sina berättelser med andra.

Vad händer sen med projekten när eleverna går ut?

- Precis som med UF företag så avvecklas även dessa projekt. Vissa elever funderar på att driva projekten vidare. Eventuellt kommer hemsidan skilda världar vidare. De eleverna som arbetade med flyktingbarnen ville även de fortsätta, men efter gymnasiet går alla skilda vägar och det kan vara svårt att få det att fungera. Men denna kurs ska främst ses som en inspiration, en läroprocess och vi borde kanske inte lägga det kravet att de ska tänka längre.

Hur är det att vara lärare i socialt entreprenörskap och hur ser lärarrollen ut?

- Det funkar fint. Men jag tror att det krävs mer erfarenhet av lärare att lära ut entreprenörskap än vad som ges på lärarutbildningarna. Kanske särskilt när det kommer till det sociala entreprenörskapet eftersom du måste ha erfarenhet ifrån det civila samhället eller från annan yrkesverksamhet innan du blivit lärare. När projekten sätts igång så ändras min lärarroll till ett mer coachande förhållningssätt och jag fungerar mer som ett bollplank och handledare. Istället för lektioner har vi schemalagda möten med projektgruppen där de får berätta vart de var någonstans, vad de gjort, hur mycket de skrivit, vilka de hade träffat, vilka problem de står inför. Tillsammans med eleverna diskuteras problem och lösningar. Det är väldigt viktigt att man har ett coachande förhållningssätt och inte ge eleverna svaren utan istället hjälpa eleverna att analysera varför problem uppstått och hur detta skulle kunna lösas.

Du berättade att eleverna även gör detta som ett gymnasiearbete, hur fungerar det?

- Det var nog det som var en av de roligaste sakerna förra året. Vi fick så positiva effekter som jag kanske inte hade tänkt på innan. För att ge oss lärare mer tid, samt för att bli mer rationellt för eleverna så bad vi eleverna att skriva projektplanen med så hög akademisk nivå att det skulle kunna fungera som ett gymnasiearbete. Detta fick effekten att eleverna blev tvungna att jobba med bakgrunden till problemet, med vetenskapliga metoder. De var tvungna att läsa och sätta sig in i teorier som faktiskt behandlade de frågor som eleverna valt genom den kreativa processen. Eleverna utvecklade sitt tänkande kring frågan enormt mycket. De kunde även se kopplingen mellan vetenskap och praktiskt arbete. De fick ett förhållningssätt till teori och teoretisk kunskap som eleverna inte fått tidigare när de skrev uppsatser.

Hur ser gymnasiearbetet ut, räcker det med att lämna in en projektplan?

- De ska redovisa sina projekt och de ska försvara sitt arbete. Detta gjorde vi genom att fick en dag då de skulle redovisa och reflektera över sitt arbete. Det var en sorts ”öppen redovisning och opposition” där publiken som bestod både av elever och lärare kunde fråga och ifrågasätta. Jag uppmuntrade kreativitet och sa att de skulle försöka sälja in sina idéer och sig själva som kreativa projektmänniskor, men några grupper valde att göra traditionella redovisningar med Power Point medan andra grupper hade gjort filmer som visade hur de jobbade och små skådespel mm.

Är det lättare att samarbeta mellan olika kurser genom det sociala entreprenörskapet?

- Ja, absolut och vi kommer göra det ännu mer i år. Ämnen som samhällskunskap 3, gymnasiearbetet, svenska 3 och engelska 7 är alla redan involverade i kursen. Men vi samarbeta även med ämnen som psykologi filosofi och religion.

Vad säger dina kollegor om det sociala entreprenörskapet, är det väl förankrat i arbetslaget?

- På samhällsvetenskapsprogrammet på Jensen Södra har vi en total uppslutning kring det hela. För de lärare som arbetar i programmet så är detta något naturligt. Men detta är förstås inte det enda projekt vi driver, men alla andra projekt i åk 1 och 2 går ut på att bygga upp förförståelse för att förbereda eleverna inför åk 3.

Så alla dina kollegor har förstått vad socialt entreprenörskap går ut på?

- Jaaa.. jag drar lite på det. Att veta vad någonting är rent teoretiskt är en sak. Att inse vad det är, är något annat. Alla kanske inte inser vad det är, men det beror antagligen bara på att de inte har några erfarenheter att relatera till.

Just nu planerar du uppstarten av ännu ett år av socialt entreprenörskap, är det något i planeringen som du kommer ändra på?

- Vi lägger projektplanen och gymnasiearbetet tidigare denna gång. Vi kommer nu även gå in i UF strukturen eftersom de som organisation nu har öppnat sig och vill ha med det sociala entreprenörskapet. Detta betyder bland annat att de bjudit in oss att ställa ut på den stora mässan. Dessa yttre redovisningar kommer kanske trigga eleverna att göra ett bättre jobb. I och med detta skapar vi även lite tydligare deadlines. Projektplanen sätts inte bara igång tidigare utan de ska också bli klara med den tidigare. Detta betyder att de har den teoretiska biten i ryggen när de genomför sina projekt, och chansen att projekten blir bättre blir större. Vi hoppas att projektplanen ska vara helt klar redan i november. Därefter ska de i november och i december koncentrera sig på att driva sina projekt.

Och slutligen den kanske viktigaste frågan, vad säger eleverna själva?

- De flesta tyckte att det var det mest värdefulla som de gjort under sin skoltid. De som hade haft problem i sina projekt tyckte förstås att det hade varit jobbigt. Men att misslyckas med något som betyder något för en är väldigt jobbigt men är en del av livet. Ingen elev har varit kritisk till kursen och hur den genomfördes, istället har de varit väldigt positiva. Till och med en grupp inte fick godkänt på projektet. Detta berodde på att av tre personer hade två varit bästa vänner innan och under projektiden skar sig vänskapen och de kunde inte skilja mellan det professionella och det privata. De insåg sin egen roll och sitt ansvar och försökte aldrig skylla ifrån sig. Men även de håller med om att det blev en otroligt viktig lärdom för livet.

Birgit Carlsson
Projektledare Unga Sociala Entreprenörer
Lärare, Grillska gymnasiet i Stockholm